

УДК 338.242: 338.012 (477)

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-260-4-156-159

ПРОЦИКЕВИЧ А. І.

Львівський торговельно-економічний університет

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ РОЗШИРЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНКУ ІТ-ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Автором ідентифіковано чинники, які сприяють та перешкоджають зростанню інвестиційної активності на ринку ІТ-послуг в Україні. У статті доведено відсутність системних державних реформ у сфері підтримки та розвитку інвестиційної діяльності у секторі ІТ-послуг. Виділено основні причини, які не дозволяють посилити інвестиційну активність економічних агентів на ринку ІТ-послуг.

Ключові слова: інвестиції, ринок ІТ-послуг, підприємства, чинник.

PROTSYKEVYCH A.

Lviv Trade and Economic University

IDENTIFICATION OF THE FACTORS OF EXPANSION OF INVESTMENT PROCESSES IN THE MARKET IT-SERVICES OF UKRAINE

Abstract – For the Ukrainian economy at the present stage of development characterized by stagnation, which slows down the volume of economic activity. The author suggests that high volumes of investment in the domestic market of Ukraine can be evidence of the positive impact of such a factor of investment activity as the high potential of the development of the IT sector.

It is proved according to such assumptions that important in the context of increasing the efficiency of state regulation of the development of the investment process in the IT services market of Ukraine is the identification of factors that promote and hinder the growth of investment activity. First of all, it is established that the first group includes: availability of high potential and improvement of the parameters of the integrated economic development of the sphere and the market of IT services, the specialization of individual regions (the first of Dnipropetrovsk, Lviv, Kharkiv, Odessa, Kyiv regions and Kyiv) on IT development - spheres and accumulate in them the investment resource of the market, modernization of technical and technological base and increase of long-term financial investments in the field of software publishing, increase of unfinished capitals Inyh investment in computer programming, consulting related services, increased investment in intangible assets and foreign direct investment business IT services market.

At the same time, the main factors hampering the development of the investment process in the domestic IT market and which need to be addressed in the course of improving the state policy in the analyzed area are: the deterioration of the structure of the balance of enterprises, in particular the reduction of the share of non-current assets and small shares of unfinished capital investments and long-term financial investments in the fields of software and computer programming, consultancy services related to them; reduction of volumes and reduction of investment share at the expense of budget funds; the weakness of the links of economic efficiency, innovation activity, export growth and innovative attractiveness of IT market actors; insufficient coverage of IT services and the lack of information society development; low level of employment control in IT.

Keywords: investment, IT market, enterprise, factor.

Постановка задачі. Вітчизняний ринок ІТ-послуг впродовж останнього десятиліття розвивається доволі високими темпами, причому як за обсягами у фізичному (технічному) та фінансово-економічному масштабах, так і за важливими питомими відносними характеристиками. Визначними чинниками, які забезпечили ці тенденції, стали, по-перше, зовнішні, а саме загальносвітові процеси інформаційної технологізації, формування глобальної інфраструктури інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій і т. зв. «мережових спільнот», інтенсивне поширення принципово нових моделей і форм комунікації та соціально-економічної інтеграції, що об'єктивно екстраполувалися на терени України, створивши відповідні можливості для інтеграції що вітчизняних суб'єктів – виробників і посередників ІТ-продуктів, що їх споживачів, та, по-друге, внутрішній, пов'язаний з сформованим інтелектуально-кадровим капіталом, збереженням потенціалом освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності, наявною системою підготовки кадрів для сфери ІТ, розгалуженою інфраструктурою інформаційно-комунікаційних технологій, наявністю креативних здібностей частини підприємливого населення. Втім основний акцент варто робити на процеси інвестиційного розвитку ринку ІТ-послуг, що вимагає ідентифікації відповідних чинників, які визначають їх ефективність.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні та організаційні аспекти формування, функціонування й розвитку ринку ІТ-послуг вже тривалий час перебувають у полі зору вітчизняних науковців: Т. Васильціва, О. Войтка, В. Гужви, П. Куцика, А. Литвина, Р. Лупака, В. Тринька та ін. Водночас, серед зарубіжних дослідників-економістів аспекти розвитку ринку ІТ-послуг досліджуважи Є. Авдокушина, Є. Будрина, Дж. Гелбрейт, П. Друкер, Ф. Котлер, І. Лівенцов, Л. Невдулаєв та ін. Однак процеси інвестування є досить динамічними і їх дослідження повинно бути безперервним, що й підтверджує важливість детального визначення чинників, які впливають на їх стан, тенденції та рівень ефективності.

Виділення невирішених частин. Звернімо увагу на те, що для економіки України на сучасному етапі розвитку характерна стагнація, що уповільнює або й навпаки – звужує обсяги економічної активності. Відтак, доволі високі обсяги інвестування на ринку ІТ-послуг, на наш погляд, можуть бути свідченням

позитивного впливу такого чинника інвестиційної активності, як високий потенціал розвитку ІТ-сектора.

Важливою характеристикою та чинником впливу на інвестиційні процеси є стан та динаміка зміни структури балансу підприємств. Раціональність співвідношень статей балансу є свідченням надійності фінансового стану і, відповідно, інвестиційної привабливості галузі, а також сприятливою умовою для подальшого нарощування інвестиційних активів.

На нашу думку, це є свідченням того, що підприємства мають потребу в осучасненні власної техніко-технологічної бази в цілях створення якісного, сучасного і конкурентоспроможного ІТ-продукту, що є позитивним чинником в контексті активізації інвестиційних процесів. Разом із тим, негативним слід вважати малі обсяги інвестицій, які підприємства ринку ІТ-послуг спрямовують у розробку і впровадження сучасних технологій.

Перелік чинників є більшим, втім передумовою адаптації до їх впливу є вірна ідентифікація, що дозволяє підготувати систему заходів для забезпечення ефективного управління інвестиційною діяльністю економічних агентів. Таким чином економіка здатна самостійно вирішувати проблеми негативного впливу інвестиційних чинників і, навпаки, підвищувати рівень ефективності від інвестиційних процесів.

Формулювання цілей. Метою статті є наукове обґрунтування чинників розширення інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг, що сьогодні визначають тенденції розвитку ринку та його міру забезпечення стабільності національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Вид економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» характеризується порівняно високою інвестиційною активністю в Україні. Так, обсяги освоєних (використаних) капітальних інвестицій тут у 2016 р. склали 15,9 млрд грн, що становило 4,4 % від загальної суми інвестицій в економіці держави [4, с. 153]. До порівняння, частка капітальних інвестицій в економіці України у 2016 р. була більшою лише у промисловості (32,8 %), сільському, лісовому та рибному господарстві (14,1 %), будівництві (12,4 %), оптовій та роздрібній торгівлі (8,3 %), на транспорті, у складському господарстві, поштовій і кур'єрській діяльності (7,0 %). Більшого, як темпи зростання, так і обсяги інвестування у цьому виді економічної діяльності в останні роки були чи не найвищими з-поміж інших галузей економіки нашої держави. Так, для 2015 р. був характерним значний приплив капітальних інвестицій в аналізований вид економічної діяльності, коли сума інвестицій зростає до 22,9 млрд грн, що становило 8,4 % від загальних обсягів інвестування в економіку України. У 2016 р. хоча й відбулося скорочення обсягу інвестицій на ринку ІТ-послуг, значення цього показника залишалося високим – 15,6 млрд грн, що становило 4,4 % в загальній сумі інвестування в державі [4, с. 154-155].

Для аналізованого виду економічної діяльності характерні й високі темпи зростання інвестицій. Зокрема, попри спад у 2013-2014 рр. (який був характерний і для економіки в цілому), темпи зростання інвестицій тут становили 2,8 рази, коли в економіці держави – лише 124,7 %. Не зважаючи на зменшення обсягу інвестицій у 2016 р., загалом темпи зростання обсягу капітальних інвестицій у ВЕД «Інформація та телекомунікації» у 2015-2016 рр. до 2013 р. були більшими, ніж в економіці загалом.

Високою була й інвестиційна активність у регіонах України у 2010-2016 рр. До прикладу, у 2016 р. частка інвестицій в аналізованому виді економічної діяльності у м. Києві становила 12,0 %, у Донецькій області – 7,9 %, в Одеській області – 2,7 %, Дніпропетровській області – 2,3 %, у Львівській області – 1,2 %. Найбільшими за обсягами у 2016 р. були інвестиції у сферу інформації та телекомунікацій у Києві – 12,8 млрд грн, в Донецькій (934 млн грн), Дніпропетровській (754 млн грн), Одеській (454 млн грн), Львівській (232 млн грн) та Харківській (188 млн грн) областях. Сумарно згадані шість регіонів забезпечили понад 15 млрд грн інвестицій, або 98,2 % від загальних капітальних інвестицій у галузі. Відтак, важливим чинником активізації інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг України слід вважати високі темпи і спеціалізацію вказаних регіонів держави на розвитку сектора ІТ.

Більшість з цих областей одночасно характеризуються й найвищими темпами приросту капітальних інвестицій в ІТ-сфері. Наприклад, у Дніпропетровській області показник за 2010–2016 р. збільшився у 10,5 разу (у т.ч. в структурі – на 1,8 в.п.), у Донецькій області аналогічні показники становили 9,3 рази та 7,2 в.п., у Харківській області – 2,5 разу та 0,2 в.п. [2, с. 384–392; 9, с. 105–112; 10, с. 39–45].

Як можемо констатувати, для періоду 2012-2016 рр. характерною була тенденція до зменшення частки необоротних активів у структурі балансу підприємств сектору ІТ-послуг. Показник у галузі видання програмного забезпечення зменшився на 65,6 %, а у галузі надання інформаційних послуг – на 27,5 %. Зазначене, на нашу думку, є чинником погіршення якості інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг, адже характеризує зменшення частки т. зв. інвестиційних активів підприємств (будівель, споруд, обладнання, устаткування і т. ін.) та зростання частки їх обігового капіталу. Так, станом на 2016 р. частки нематеріальних активів підприємств аналізованої сфери перебували в межах 12,7-31,6 %.

Натомість, чинником позитивного впливу можна вважати зниження рівня зносу основних засобів у галузі видання програмного забезпечення – з 99,4 % у 2012 р. до 35,8 % у 2016 р. Але, звернімо увагу, що ситуація далеко не аналогічна у галузях комп'ютерного програмування, консультування, пов'язаної з ними діяльності та надання інформаційних послуг, де рівень зносу основних засобів у 2016 р. становив 53,5 % та 54,5 % відповідно і за 2012-2016 рр. підвищився у наданні інформаційних послуг на 2,94 в. п.

Чинником негативного впливу на активізацію інвестиційних процесів на вітчизняному ринку ІТ-послуг можна вважати й малу частку інвестицій у структурі необоротних активів підприємств. Так, незавершені капітальні інвестиції (у будівництво, виготовлення (розробку), реконструкцію, модернізацію,

придбання об'єктів необоротних матеріальних та нематеріальних активів, уведення яких в експлуатацію ще не відбулося) у 2016 р. в структурі необоротних активів у виданні програмного забезпечення становили лише 8,0 %, у комп'ютерному програмуванні, консультуванні, пов'язаній з ними діяльності – 16,7 %, у наданні інформаційних послуг – 12,5 % [6, с. 20–29].

Схожа ситуація спостерігалася й з фінансовими інвестиціями (вкладеннями з метою одержання прибутку, здобуття контролю над іншими підприємствами, одержання доступу на певний сегмент ринку, створення інтегрованих корпоративних структур, диверсифікації діяльності) суб'єктів ринку ІТ-послуг України. Так, у 2016 р. в структурі необоротних активів довгострокові фінансові інвестиції у виданні програмного забезпечення становили лише 11,9 %, у комп'ютерному програмуванні, консультуванні, пов'язаній з ними діяльності – 19,3 %. Позаяк, у галузі надання інформаційних послуг аналогічний показник становив 40,8 %, а сумарна частка інвестицій (капітальних та фінансових) – 53,4 %. Таким чином, є підстави констатувати про високу інвестиційну активність суб'єктів надання інформаційних послуг як чинник, що сприяє підвищенню загальної інвестиційної активності на ринку ІТ-послуг.

До позитивного та, відповідно, сприятливого в контексті зростання обсягів інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг України віднесемо й тенденцію до збільшення обсягів незавершених капітальних інвестицій та довгострокових фінансових інвестицій підприємств. До прикладу, незавершені капітальні інвестиції у наданні інформаційних послуг збільшилися за 2012–2016 рр. у 4,3 разу, а у комп'ютерному програмуванні, консультуванні та пов'язаній з ними діяльності – у 2,0 рази; довгострокові фінансові інвестиції збільшилися у виданні програмного забезпечення у 3,3 разу. Ці тенденції вважаємо чинниками позитивного впливу на інвестиційні процеси на вітчизняному внутрішньому ринку ІТ-послуг [5, с. 1132–137].

Звернімо увагу, що в структурі джерел спрямування інвестиційного ресурсу у виді економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» станом на 2016 р. переважали інвестиції у машини та обладнання – 8,7 млрд грн за обсягами та 55,1 % в структурі. Причому за цим напрямом обсяги інвестування упродовж 2010–2016 рр. наростали найвищими темпами. До порівняння, сума інвестицій за цим джерелом спрямування у 2010 р. становила 3,9 млрд грн або 48,9 %. Відтак, до 2016 р. показник збільшився у 2,2 разу в обсязі та 6,2 в. п. в структурі.

Обсяги інвестицій, які скеровують суб'єкти ринку ІТ-послуг у нематеріальні активи, упродовж 2010–2016 рр. зростали (приріст показника 2016 р. до показника 2010 р. становив 74,1 % або 2,0 млрд грн), що позитивно. ІТ-послуги є апоріорі інноваційним продуктом, відтак, об'єктивно і закономірно потребують захисту права інтелектуальної власності. Крім того, частина інвестицій тут скеровується й у інші нематеріальні активи, зокрема господарські і ринкові права. Таким чином, усвідомлення суб'єктами вітчизняного ринку ІТ-послуг потреби в інвестуванні у нематеріальні активи потрібно розглядати позитивною умовою (чинником) активізації інвестиційних процесів.

За вказаним напрямом у 2010–2016 рр. відбулися певні структурні зміни. Так, у 2010 р. 1,2 млрд грн (або 45,3 %) було вкладено суб'єктами ІТ-сектора України у концесії, патенти, ліцензії, аналогічні права та 0,8 млрд грн (54,7 %) – у придбання програмного забезпечення. У 2016 р. у концесії, патенти, ліцензії та аналогічні права було вкладено 2,2 млрд грн (46,5 %) інвестицій, у придбання програмного забезпечення – 1,9 млрд грн (53,5 %) [3, с. 250–277]. На нашу думку, сформоване співвідношення між зазначеними джерелами інвестування можна трактувати як раціональне.

Позитивно, що на вітчизняний ринок ІТ-послуг надходять інвестиції в іноземній валюті, адже це має стимулювати наступні надходження інвестування з-за кордону. Так, у 2010 р. прямі іноземні інвестиції у ВЕД «Інформація та телекомунікації» України склали 1,6 млрд дол. США. У 2016 р. показник збільшився до 2,1 млрд дол. США, що було на 32,9 або 0,5 млрд дол. США більше. Відповідно, обсяги прямого іноземного інвестування на ринку ІТ-послуг України не тільки збільшуються, але й істотно перевищують темпи зростання обсягів внутрішнього капітального інвестування. Це дає підстави стверджувати про наявність інвестиційної привабливості цього сегмента внутрішнього ринку для іноземних інвесторів, що є сприятливим чинником в контексті розширення інвестиційних процесів на ньому [7, с. 159–181].

Одним з несприятливих у контексті як формування інвестиційного ресурсу, так і забезпечення раціональної структури джерел формування інвестицій у виді економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» України доречно вважати такий чинник, як зменшення обсягів інвестування за рахунок коштів державного бюджету. Так, до 2014 р. як обсяги, так і частка інвестицій за рахунок коштів державного бюджету збільшилися, склавши у 2014 р. 94,4 млн грн, що становило 1,2 % від загального обсягу інвестування у галузь. Проте, починаючи з 2015 р., намітилася протилежна тенденція і державою щороку менше інвестицій виділялося на інвестиційні проекти суб'єктів ринку ІТ-послуг. У 2016 р. обсяги інвестицій за бюджетні кошти склали лише 15,7 млн грн, або 0,1 % від загальної суми інвестування [1, с. 161–172; 8, с. 33–38].

На нашу думку, це чинник, який не сприяє активізації інвестиційних процесів у аналізованому виді економічної діяльності. Такий висновок ґрунтується на тому, що:

- по-перше, держава з її бюджетним інвестуванням (як важливим інструментом) є головним суб'єктом регулювання і становлення розвиненого інформаційного суспільства;
- по-друге, державі необхідно інвестувати у розробку і впровадження відповідного як програмного, так і апаратного забезпечення електронного урядування і надання електронних послуг як населенню, так і суб'єктам господарювання;

- по-третє, високою є роль держави в здійсненні інвестицій для покращення доступності всіх верств населення (у т.ч. малозабезпечених) і суб'єктів бізнесу (у т.ч. державних і комунальних підприємств) до ІТ-продуктів і технологій.

Відтак, скорочення обсягів бюджетного інвестування вважаємо негативним чинником активізації інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг.

Висновки. Охарактеризовані вище чинники активізації інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг мають в більшій мірі відношення безпосередньо до статистично-кількісних даних відносно інвестиційної діяльності в цьому сегменті внутрішнього ринку України. Водночас, повноцінний склад чинників об'єктивно значно ширший і їх істотно доповнюють непрямі, опосередковані, якісні, інституційні, інфраструктурні, ментальні, професійні та інші аспекти. Їх ідентифікація та трактування потребують застосування відповідної значним чином нетипової і нестандартної методики, що може слугувати предметом наступних наукових досліджень.

Література

1. Васильців Т. Г. Характеристики функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України / Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, В. Г. Васильців // Економічний дискурс : міжнародний науковий журнал. – 2017. – Вип. 1. – С. 161–172.
2. Войтко С. В. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій: структура та аналіз / С. В. Войтко, Т. В. Сакалош // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Логістика. – 2007. – № 594. – С. 384–392.
3. Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємствах : монографія / В. М. Гужва. – К. : КНЕУ, 2001. – 400 с.
4. Куцик П. О. Система інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг та методичні засади їх державного регулювання / П. О. Куцик, А. І. Процикевич // Бізнес-інформ : науковий журнал. – 2017. – № 10. – С. 154–158.
5. Литвин А. Є. Тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій / А. Є. Литвин // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 2. – С. 132–137.
6. Лупак Р. Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення / Р. Л. Лупак // Економічний форум : науковий журнал. – 2017. – № 4. – С. 20–29.
7. Теоретико-методичні засади та прикладні механізми державного регулювання розвитку внутрішньої торгівлі : монографія / за ред. Куцика П. О., Васильціва Т. Г. – Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2016. – 426 с.
8. Тринько В. В. Зовнішня торгівля України інформаційно-комунікаційними послугами / В.В. Тринько // Інвестиції: практика та досвід : науковий журнал. – 2015. – № 9. – С. 33–38.
9. Vasylytsiv T. H. Priorities and tools of the state regional policy of import substitution in the market of consumer goods of Ukraine / T. H. Vasylytsiv, R. L. Lupak // Стратегічні пріоритети. – 2017. – № 3 (44). – С. 105–112.
10. Lupak R. L. Substantiation of the directions of structural reforms in the economy of Ukraine in the context of realization of the state region and branch policy of import substitution / R. L. Lupak // Інноваційна економіка. – 2017. – № 7-8 (70). – С. 39–45.

References

1. Vasylytsiv T. H., Lupak R. L., Vasylytsiv V. H. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine, Economic discourse, 2017, Vol. 1. P. 161-172 [in Ukrainian].
2. Voytko S. V., Sakalosh T. V. Voytko SV Market of Information and Communication Technologies: Structure and Analysis, Bulletin of the National University «Lvivska Polytechnika»: Logistics, 2007, № 594, P. 384-392 [in Ukrainian].
3. Huzhva V. M. Information systems and technologies at the enterprises : monograph, K. : KNEU, 2001, 400 p. [in Ukrainian].
4. Kutsyk P. O., Protsykevych A. I. System of investment processes in the market of IT services and methodical principles of their state regulation, Business-inform, 2017, № 10, P. 154-158 [in Ukrainian].
5. Lytvyn A. YE. Trends in the development of the world market of information technologies, Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property, 2011, Vol. 2, P. 132-137 [in Ukrainian].
6. Lupak R. L. State policy on security management of the development of the domestic market with the use of the import substitution tool, Economic forum, 2017, № 4, P. 20-29 [in Ukrainian].
7. Theoretical and methodical principles and applied mechanisms of state regulation of the development of domestic trade: monograph / ed. Kutsyka P. O., Vasylytsiva T. H., Lviv: LTEU, 2016, 426 p. [in Ukrainian].
8. Trynko V. V. Foreign trade of Ukraine with information and communication services / V.V. Trin'ko // Investments: practice and experience, 2015, № 9, P. 33-38 [in Ukrainian].
9. Vasylytsiv T. H., Lupak R. L. Priorities and tools of the state regional policy of import substitution in the market of consumer goods of Ukraine, Strategic priorities, 2017, № 3 (44), C. 105-112 [in English].
10. Lupak R. L. Substantiation of the directions of structural reforms in the economy of Ukraine in the context of realization of the state region and branch policy of import substitution, Innovative economy, 2017, № 7-8 (70), C. 39-45 [in English].

Рецензія/Peer review : 09.07.2018

Надрукована/Printed : 07.09.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Васильців Т. Г.